

Ըմմա՛ լաւ իր գրիր Յարթուն օղուս գիրը զա-
գեթում: Աստուած քու ումը շատցնի, հազար
ապրես: Քե հմար ասեմ իմ տաղը:

Եւ նա գրկեց չօնգուրը, զարկեց լարերին
եւ սկսեց գեղգեղել: Բայդ դա երգ չէր, այլ
մի օրհներգ, որ հոսում էր նրա պարզուկ հո-
գուց:

Այդ աշուղը Միսկին Ստեփանն էր:
Ահա նրա անպաճոյճ օրհներգը:

Աղաչեմք մեր Ստեղծողից,
Էս տուն-օթեւանն օրհնէ.
Խնդրակատար սուրբ աթոռից՝
Ամենեցուդ կեանքն օրհնէ:

Երկիր պաղանեք քրիստոսին,
Բարեխոս գցենք սուրբ Կուսին.
Միջնորդ բերենք Յովհաննէսին՝
Չեր որդկանց ումը ու արեւն օրհնէ:

Աստուծոյ որդի իջեալքը,
Սրբազանոց օծեալքը.
Երկու տասանք առաքեալքը՝
Վարդապետի կեանքն օրհնէ:

Յորդանան գետի քաւորը,
Էն ձիթենայ ճգնաւորը,
Յիսուս անմահ թաղաւորը՝
Թագաւորի կեանքն օրհնէ:

Երուսաղէմայ տաճարը,
Գերեզմանի մարմար քարը,
Կանչենք Յակոբ սուրբ արդարը՝
Էս աղբրտանց կեանքն օրհնէ:

Միսկին Ստեփան, արա՛ ջանքն,
Մտածի՛ր բարի մաղթանքն,
Սրբոյ աթոռի օրհնանքը՝
Չեր տուն-օթեւանն օրհնէ:

(Վերջ:)

Հրատարակեց՝ ԱՐԱՄ ԵՐԵՄՅԱՆ

ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ Ս. ՆՈՐԱՆԻ ՎԵՆՈՒՅ Ի ՍԵՐԱՍՏԻՆ

(Շարունակութիւն:)

125.

ՇԱՐԱԿԱՆ

?

ԹՈՒՂԹԻՔ 343 (= 686 էջ): — Մեծ-Ութիւն
11½ × 8 × 7½ մմտ.: — Գրութիւն միասին: — ՏՈՂԻՔ
20: — Նիւթ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեփայտ: — ՄԱ-
ԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ միայն առջեւը կայ սղոյիկ
թերթ մը, ծակծկուած ու կրծուած, միջին միասին
գրչութեամբ Աւետարանի հատուած մը: — ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆՔ՝ ստուար դիրքին պատմաւ կազմը ծոած է,
սկիզբի թուղթերը մինքն կրծոտուած են, նոյնպէս ամ-
բողջ ձեռագիրը գունաթափ եղած է ընդհանրապէս: —
ՎԵՐԱՆԳՈՐԹ՝ կարմիր: — ԳԻՐ՝ բոլոր: — ՍԿԶԵՆԱՏԱՌԻ
ենն՝ անարժէք: — ՍՏԱՅՈՂ՝ Խուճար: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ յա-
ռաջ քան զթուականն Ու: — ՏԵՂԻ՝ հաւանաբար Տիվիկ:

Մատենոյ է Հարաւան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (էջ 640). «Յի-
շատակ է Հարակնոց խումարին, իւր մօրն Աննային,
եւ (... ..) առն. Սալվիարին, խումարին գնեց ետ
հալալ ինչիցն եւ այլն:

(էջ 683). «Ով սիրելի մանկունք սուրբ Եկե-
ղեցւոյ, հոգեւոր որդիք իմ եւ ուսումնայտէր, յոր-
ժամ զարակներս եղանակէք իմ ալիք ծերու-
թեանս Մարտիրոս երիցուս խառնիկոնցուս արտա-
սուածոր աշաւք եւ խոցեալ օրտիւ ի ձեզ բարե-
խաւս, որ յիշէք զեւ եւ զորդիքս զՎաղարոս որ
Ժ. ամին փոխեցաւ առ Աստուած, եւ զուստր մեր
Գ. ամեայ, եւ զՄէմին գուստր, որ Էրեցկին է նա
Գ. աղայի մայր եղեալ փոխեցաւ թվին ՌԻՍԻ, եւ
Սարգիս, որ Գ. աղայոց հայր, թվ. ՌԻՍՉ փոխե-
ցաւ, եւ դարձեալ հոգի մի (... ..) գուստր եւ
զԱստուածատուր սարկաւազս եւ զաւրհապորդիս
եւ (... ..) որպէս թէ քաղեն զվարդն եւ թափեն
ի մէջ կրակին, այնպէս գեղեցիկ մանկունքս զմահ
ճաշակեցին, եւ որք այժմս ի մարմնի եմք երեց-
կինս եւ Զմրութ գուստրս եւ Մարիամն, եւ դար-
ձեալ յիշեցէք զեղբայրն իմ զԹորոս եւ զորդիս
զՅունանն որ եւ նայ ի մանկութեան փոխեցաւ
այսբան մանկունքս թվին ԽԲԷՆ մինչեւ ԽԹԷՆ փո-
խեալ վերացան եւ զիս լալագին եւ անորդի թո-
ղին. վայ ինձ, վայ ինձ, վայ, եւ զայս որ գրեցի էր
ՌԻՇԼ. յիշեցէք ինձ եւ որդւոյս եւ զստերացս իմ,
վասն զեղբարակն գիրս ի ԾՂ. զուստր առ ի
Ռիւրիկ քաղաքն եւ եգի յիշեցէք եւ որ յիշէ յի-
շեալ լենի ի Տէրն:

126.

ՇԱՐԱԿԱՆ

1654:

ԹՈՒՂԹԻՔ 390 (= 780 էջ): — Մեծ-Ութիւն
16 × 11 × 7 մմտ.: — Գրութիւն միասին: — ՏՈՂԻՔ

23 մէջ մի էլ: — Նիկիթ մագաղաթ: — ԿԱԶՄՐ Կաշե-
ւաւտ փայտ, Թիբրոնեքով եւ Լանջքով: — ՄԱԳԱԼԱԹԵԱՅ
ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ սկիզբը 2, վերջը 4 պարապ մագաղա-
նեք կան: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ Լաւ պահուած: — ԴԱՏԱՐԻ
ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը 3 հատ. 601-602, 613-614. 623-624
625-626, 627-630, 637-638, 773-774, 775-776, 777
-778, 779-780: — ՎԵՐԱԳԻՐՔ՝ չկան: — ԳԻՐ՝ տպա-
գրական ընդրգիր: — ՍԿԶԲԱՆՏԱՌՔ՝ մեքը նրբա-
րուեստ եւ ոսկեգօծ եւ յաճախ պարզ: — ԼՈՒՍԱՆՅԱՆ-
ՋԱՐԴՔ՝ նոյնպէս, կան ամէն զրեք եւ զուեկի առջեւ: —
— ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ առաջին էջին վրայ գծուած է սիւրուն
եւ նկարագեղ պատկեր մը, երկմասնեայ, մին կը ներ-
կայացնէ Ս. Գոյսը մանուկ ի գրկի, միւսը Ս. Կուսին քարե
խօսութեամբ շնորհիւ մեղաւորներու ազատումը դժոխէ:
13րդ էջին վրայ, ծուածել ծաղկազարդ շքանակի մը մէջ
նկարուած է Ս. Գոյսը, ի գրկի ունեւոր Թիսուս մա-
նուկը: 228րդ էջին վրայ, ամենասիրուն նկարի մը մէջ,
որուն նախատիպը եւրոպական պէտք է եղած լինի, կը
ներկայացուի Թիսուսի ծնունդը: — ԽՈՐԱՆՔ՝ չկան:
— ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ երկու հատ միայն կան (էջ 2 եւ 229)
երկուք ալ նրբարուեստ եւ ոսկեխաւ: — ԳՐԻՉ՝ Բար-
դամ Նոր քաղաքացի: — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Աւետիս քահա-
նայ Եղուկեղի: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌՃԳ. (= 1103×551 =
1654): — ՏԵՂԻ՝ Նոր քաղաք, որ ասի Քանաւկայ՝ —
ԺԱՂԻՈՂ՝ անծանօթ: — ԿՆԻՔ՝ Քանիցս Պետրոս եպիս-
կոպոսէն դրոշմուած է:

քանզի հանց նստեալ էաք ի տանի, որպէս զբոս յաւերակի, ի յասէ այլազգացն, որ են սարուճաքն, Աստուած պահէ ի փորձանաց»:

Երկու տեղ դրուած է նաեւ Պետրոս եպիսկոպոսի նշովական յիշատակագրութիւնը:

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

(Շախուհակելէ):

Դ Ի Յ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԻ ՈՒՐԻՑ ՆՄԱՆՈՐԻՆԱԿ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Արայ Գեղեցիկ մինչեւ հիմայ նկատեցինք ինքն իր մէջ իբրեւ առասպել մը, զոր կ'աւանդեն հայ գրաւոր եւ մասամբ նաեւ ժողովրդական զրոյցները: Ա'նթաղութիւնը նաեւ այս զուտ ազգային հոգին վրայ հաւատարիմ մնալով միշտ համեմատական քննութեան, որուն գերագոյն սկզբունքն է՝ անորոշն ու անստոյգը ուրիշ նմանօրինակ երեւոյթներով, գէպքերով եւ պարագաներով լրասւորել, առանց սակայն արտաքին լոկ պատահական նմանութենէ խաբուելու: Գիցարանական երեւոյթներու հիմնական ազդակները ամէն տեղ եւ նաեւ ամէն ազգի քով առհասարակ նոյն ըլլալուն՝ երեւոյթներն ալ ի հարկէ իրարու նման պէտք է որ ըլլան: Ամենասկզբնական շրջանին այս նմանութեան մէջ տարբերութիւնը կը ծագի սովորաբար կամ միջավայրէն, որ առասպելականութեան աւելի կամ քիչ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ, կամ իւրաքանչիւր ցեղի ինքնուրոյն խառնուածքէն, նկարագրէն եւ պիտոյքներէն եւ կամ նաեւ քաղաքակրթական զարգացման անհաւասարութենէ: Սակայն սկզբնականէն որչափ կը հեռանայ ազգ մը, այնչափ աւելի կը բազմանան փոփոխութեան եւ խաթարման հնարաւորութիւնները: Սերունդները կը փոխուին եւ անոնց հետ նաեւ առասպելներու թարմ եւ անընդմիջական կենսունակութիւնն ու իմաստը, որուն անխուսափելի հետեւութիւնն այն կ'ըլլայ, որ իսկականը կը մոռցուի կամ անաղարտ չ'աւանդուիր, առասպելի մը այս կամ այն տեսագիծը (Motiv) ուրիշ առասպելներու կը փոխանցուի կամ մինչեւ իսկ կը ձուլուին իրարու հետ առասպելները՝ ծնունդ

տալով երրորդի մը, որ այլ եւս նոր է համեմատաբար թէ՛ նկարագրով եւ թէ՛ բովանդակութեամբ:

Առասպելներու փոխուելուն եւ զարգացման տեսակէտով մեծ նշանակութիւն ունի նաեւ փոխառութիւնը. եւ այն՝ իբրեւ առաջնակարգ ազդակ: Պատճառը պարզ է, մարդկային քաղաքական եւ քաղաքակրթական կեանքին մէջ տուրեւառ ըսուածը՝ իր ամենալայն առումով ազդերու ընդհանուր գործունէութեան շունչն ու հոգին է: Անով կ'ապրի մարդկութիւնը եւ անով ալ կը զարգանայ: Ազգ մը՝ եթէ կ'ազդէ, նաեւ կ'ազդուի, եթէ կու տայ, նաեւ կ'առնու եւ ահա այս յարափոխ տուրեւառին անդրանիկ ծնունդն է փոփոխութիւնը՝ գէպի լաւն, գեղեցիկն ու կատարեալը եւ կամ գէպի անկատարը, ստորինը եւ այլասերում: Բայց այս փոփոխ ազդեցութիւնը սովորաբար միշտ հաւասար գծերով չ'ընթանար, ուշ թէ կանուխ գերակշռութիւնը կը սկսի մուտ գտնել պատմութեան մէջ եւ այս պարագային քաղաքականօրէն եւ քաղաքակրթօրէն տկարը կը ստիպուի տեղի տալ հզօրագունին եւ գերակշռին: Ասկից է որ հին Հայաստանի մէջ պարսկական տարրը ամէն տեսակէտով այնչափ մեծ տեղ բռնած է եւ ազգային աստուածները իրենց բարձրութենէն դիւցադներու համեստ աստիճանին խոնարհելով՝ տեղի տուած են Արամազդայ Վահագնի, Միհրի, Տիւրի եւն, որոնք ամբողջութեամբ պարսկական են: Ազգային առասպելահայեացքներու եւ մասամբ նաեւ աշխարհահայեացքին համար մահացու հարուած էր այս. վկայ՝ Արայ Գեղեցիկ, որուն իսկական նկարագիրը բոլորովին մթազնած եւ հնութեան եւ մթութեան կեղեւով պատուած է: Համեմատական քննութիւնը միայն կրնայ աւերը գէթ չափով մը շտկել եւ նախնականը գէթ մերձաւոր գծերով մատնանիշ ընել: Այս պահանջին կարծեմ ըստ բաւականի գոհացում տուի նախնեթաց յօգուածներու մէջ, որոնց՝ գլխաւորաբար Շամիրամի եւ Արալեզներու գլուխներու մէջ հարցը մասնական՝ այսինքն Արայի առասպելին այս կամ այն տեսագիծը որոշելու վրայ ըլլալուն՝ համեմատութիւններն ալ մասնական միայն կրնային ըլլալ եւ ասոնք իսկ շատ անգամ առնուած՝ այնպիսի առասպելներէ, որոնք իբրեւ ամբողջութիւն թերեւս Արայի հետ ո՛ր եւ է կապ մը չունենան, բայց եթէ որոշ տեսագծերով: Այժմ՝ պիտի տեսնենք Արայի համապատասխան օտար առասպելները իբրեւ ամբողջութիւն, ի հարկէ առանց հոս ալ գրութիւնս աւելորդ հարցերով ծանրաբեռնելու: